

برخی از نخبگان مشهور تاجیکان ایرانی در جهان

برخی از نخبگان مشهور تاجیکان در جهان

نویسنده : دکتر بصیر کامجو
اپریل 2021 میلادی

کشور فرانسه بتاريخ 27 مارچ 2021 ، مکانی را در شانزه لیزه پاریس ، به افتخار احمدشاه مسعود نامگذاری کرد . که در مراسم افتتاحیه آن ، خانم آن ایدالگو ، شهردار پاریس چنین گفت :

"فرمانده مسعود، قهرمان جهاد افغانستان، برای همیشه در یادها به عنوان قهرمان آزادی و مبارزه علیه تاریک اندیشی خواهد ماند ."

خانم آن ایدالگو به ادامه فرمودند : که با نامگذاری این مکان به نام فرمانده احمدشاه مسعود در خیابان‌های پاریس، از او به عنوان " مبارز جهانی برای آزادی و حقوق زنان تجلیل می‌کنیم".

این رویکرد سیاسی افتخارآمیز دولت فرانسه ، برای کشور و مردم خراسان - افغانستان ، سبب فخر و سرفرازی می باشد . اما باتأسف که اندکی از افراد و گروهک های قومی علیه این اقدام سیاسی فرانسه مبنی بر نامگذاری خیابانی به نام احمد شاه مسعود ، مخالفت شدید خود را ابراز داشتند .

بدین فراخور، جهت روشنگری ذهنیت شماری از این گروهکهای قومی و چندی از افراد خشک اندیش ، کم مایه و ناآگاه از تاریخ پرافتخار چندین هزار ساله نیاکان تاجیکان ! لازم دانستیم که تا کارنامه های عقلانی ، انسانی و علمی برخی از قهرمانان و فرمانروایان ، دانشمندان ، فیلسوفان و نوابغ تاجیکان ایرانی نژاد را که باندیشه های دانشورانه خویش در عرصه ملی و بین المللی مقام شامخ و ارزشمندی را کسب کرده اند ، با ایجاز کامل به معرفی گیریم .

اول - تهمورث (حدود 5700 سال پیشتر از امروزی زیست)یکی از پادشاهان پیشدادیان بلخ باستان (اجداد تاجیکان ، پارسها و گردها) اولین شاه عادل دادگر و پاسدارنده حق در جهان آنروز بشریت بوده است. به نسبت دادگستری و ادای رسالت انسانی و حق شناسی ای که وی داشت شهرت جهانی کسب نمود . بدین مناسبت است که نقش برجسته تهمورث شاه در کتابخانه ملی کنگره آمریکا بمثابه اولین دادگر در جهان ، کارگزاری شده و قرار دارد .

دوم - زرتشت (که زیاده از سه هزار و ششصد سال پیشتر از امروزی زیست) یک رهبر و بازساز دینی ، فیلسوف و شاعر تاجیک ایرانی بود . بقول دانشنامه فلسفه آکسفورد " : زرتشت را نخستین فیلسوف شناخته شده جهان می‌داند .

آنچه که زرتشت مطرح کرد : پندار نیک ، گفتار نیک و کردار نیک ، بر مکتب های فلسفی و ادیان ، مانند اندیشه های فلاسفه یونانی و ادیان ابراهیمی (یهودیت ، مسیحیت و اسلام) اثر گسترده گذاشت .

فلسفه زرتشت اخلاقی و خرد ورزانه است " .

دانشمندی مانند گراردو نیولی ادیان شناس ایتالیایی و باستان شناس ژاپانی تاکورو آدچی بدین اندیشه اند که زرتشت کسی بود که با تبلیغ یکتاپرستی تأثیر شگرفی بالای ادیان قدیم ایرانی گذاشت ، مطابق گفته آئوکی تاکه شی استاد دانشگاه شیزوئوکا در ژاپن " : زرتشت تنها هدف پرستش و عبادت خود را اهورامزدا (خدای پاک) قرار داد . "

بسبب اهمیت و ارزش جهانی اندیشه های فلسفی و اخلاقی زرتشت است که از سال 1896 میلادی تاکنون تندیس بزرگ وی بر فراز دیوار ساختمان شاخه یکم استینافی دادگاه عالی ایالت نیورک آمریکا ایستاده است. همچنان تندیس شگفت انگیز زرتشت در بنایی مربوط به دانشگاه شیکاگو نقش شده است. تصویر خیالی از زرتشت در نسخه دست نویس کتاب « Clavis Artis » آلمان قرن 18 .

زرتشت می گوید : " راه در جهان یکی است و آن راه راستی است " .

پس از زرتشت ، چنین سخن کامل و بارز و پاکیزه را ، در تاریخ بشریت کسی نتوانسته بگوید .

و همچنان در هیچ آئین و اندیشه ای هم چنین چیزی گفته نشده است. اگر کدام سخن نغزی هم گفته شده

باشد ، تنها بیانی پیرامون ماهیت این سخن بوده است و نه مغزسخن .

سوم - کوروش کبیرجد بزرگ ایرانی ها (تاجیکان ، پارسها و کوردها) نخستین شاهنشاه هخامنشی (559 - 530 قبل از میلاد) که مساحت فرمانروایی سیاسی وی زیاده از 8 میلیون کیلومتر مربع بود.

بقول گُنت آرتور دو گوپینو خاورشناس ، شاعرو مورخ فرانسوی :
شاهنشاهی کوروش هیچگاه در جهانمانندی نداشت . وی خالق نخستین و بزرگترین جامعه چند فرهنگی در تاریخ بشریت بود که با احترام و حرمت گذاشتی به نجابت و کرامت انسانی و ساختار نظامی که بر بنیاد تعادل حقوق شهروندی استوار بود فرمانروایی می کرد .
او به راستی یک مسیح بود . اسکندر مقدونی و ژولیوس سزار و کوروش بزرگ که سه مرد اول جهان در تاریخ بشریت شده اند .

مگر کوروش بزرگ در صدر آنها قرار دارد . مردی که تورات او را " مسیح " و یونانیان او را " سرور " و " قانونگذار " و یهودیان " وی را منجی " خود می نامند .
و دوستان و دشمنان ، به بزرگمنشی و آزادی او شهادت داده اند : صاحب نخستین منشور حقوق بشر در دنیا ، آزاد کننده یهودیان و سایر ستمدیدگان از بند اسارت در بابل ، و اگذار کننده آزادی در انتخاب دین ، زبان و فرهنگ بر همه شهروندان سراسر شاهنشاهی هخامنشی و اساسگذار نظام همبسته شبه فدرال بر بنمایه های خود مختاری تمام استانها و ایالات : کوروش بزرگ جد اعلی تاجیکان و پارسها و گُردها ست .

وجود برقراری فوتو ها ، نقش چهره ها و تندیسهای وی در اکثر کشور های قاره ها شهرت جهانی وی را به اثبات می رساند .

بگونه نمونه : - یک تندیس هخامنشی الهام گرفته از سنگ نگاره مردبaldar پاسارگاد همراه با منشور حقوق بشر کوروش کبیر به زبان انگلیسی در پارک المپیک سیدنی استرالیا کارگزاری شده و پرتو افشانی می کند .

- همزمان با جشن دوصدوچهل ویکمین سالگرد استقلال آمریکا ، از تندیس 2.2 میلیون دالری منشور حقوق بشر کوروش در شهر لس آنجلس ایالت کالیفورنیا آمریکا رونمایی شد .

چهارم - مانی (216 - 274 میلادی) تاجیک ایرانی فیلسوف ، شاعر ، نویسنده ، نگارگر و پیام آور آئین مانوی است . اندیشه های عرفانی مانوی ریشه در آئین گنوسی دارد و خود آگاهی و خرد یکی از اساسی ترین رکن آئین مانوی است . آثار مانی عبارت از : ارژنگ ، انجیل زند ، گنج زندگان ، رازان ، شاپورگان و غیره اند .

نمونه ای از چهره مانی در کتابخانه ملی پاریس موجود است . شهر اولدنبورگ آلمان از مانی تصویری را ارائه کرده که بیش از هفتاد سال است که نگهداری می شود . ومانی را قسمی نشان می دهد که در تورفان شهری در سین کیانگ چین مجسم شده است .

مهمترین مُتون تاریخی در مورد مانوی ها نوشته هایی از نویسندگان مسیحی مانند : تیتوس بُسترای و سنت اگوستین و رساله موسوم به « Acta Archelai » و دعاهای استغفار به زبانهای یونانی و لاتین می باشد . صد ها دانشمند و پژوهشگر داخلی و خارجی در سراسر جهان در مورد مانی و آئین و فلسفه وی تحقیقات گسترده انجام داده اند که شهرت جهانی وی را تسجیل می نماید ، ولی اینجا نیازی به شرح آن نیست .

پنجم - مزدک : تاجیک ایرانی ، یک رهبر خیراندیش و اصلاحگر اجتماعی و کنشگر مذهبی بود که در دوره شاهنشاهی قباد یکم (488 - 531) بیستمین پادشاه ساسانی زندگی می کرد و در 529 میلادی درگذشت .

مزدک به تأسی از آئین مانی - آئین خود را اساس گذاشت و به تبلیغ و ترویج آن پرداخت، و بالاخره اندیشه های وی به جنبش مزدکیان در سراسر شاهنشاهی ساسانیان (اجداد تاجیکان و پارسیها) تبدیل گردید . مزدک در آیین خود بر این عقیده بود که نور بر ظلمت برتری دارد و سرانجام یزدان که نورروشنایی است بر اهریمن تاریکی و ظلمت پیروز خواهد شد. از نظر مزدک بدی ها به علت نبود مساوات در میان مردم بوجود می آیند و بنابراین اهورامزدا یا خدای یکتا اینها را دوست ندارد . در مورد منش مزدک مورخان وی را مرد دانا ، دانش پژوه و پرهیزگار ، مدبر و انسان گرا دانسته اند. مزدک در آئین خود انسان را به تهذیب نفس فرامی خواند . و تأکید می ورزد که همه بایست در برابری و برادری ، شادی و صلح و صفا زندگی کنند.

آئین مزدک در عرصه بین المللی از شهرت جهانی برخوردار است . بویژه اوجگیری سوسیالیسم در اروپا دل بستگی و تمایل به تاریخ جنبش مزدکیان را در سده 20 میلادی برانگیخت . تئودور نلدکه (1836 - 1930 میلادی) یکی از برجسته ترین خاورشناسان آلمانی و قرآن پژوه ، تحقیقات علمی و سازمان یافته را در مورد مزدک و آئین وی از منابع یونانی ، سریانی ، عربی و فارسی گرد آورد و حقایق تاریخی را در خصوص تاریخ این جنبش بیان کرد . و آموزش وی اساسی برای همه پژوهشهای پسین گردید .

ششم - سپهسالار ابومسلم خراسانی (718 - 755 میلادی) تاجیک ایرانی فرمانده ارتشی و رهبر جنبش سیاه جامگان آزادی خواه برای خودفرمانی ملی خراسان ایران زمین بود . که با رزمایش میهن پرستانه خویش توانست حاکمیت تازی های اموی خشک اندیش را براندازد و دولت عباسیان عرب را اساس گذارد . و خود فرمانروایی شاهنشاهی خراسان بزرگ را بدست گرفت.

منصور خلیفه عباسی عرب ، که از قدرت مردمی ، توانمندی ، موقعیت و حس میهن دوستی و آزادی خواهی ابومسلم خراسانی در هراس افتاده بود با ترفندی او را بسوی مداین دربار خلافت عباسی به بغداد کشاند و در سال 137 قمری وی را بقتل رساند .

جهت گرامیداشت از فرزند پاکیزه و آزادی خواه تاجیک ایرانی ، تندیس ابومسلم خراسانی در پارک ملت ، در مشهد ایران برگزاری شده است .

هفتم - امام اعظم ابوحنیفه (699 - 767 میلادی) تاجیک ایرانی فقیه و متکلم اساس گذار و پیشوای مذهب حنفی در سراسر جهان است که نزدیک به یک میلیارد انسان پیرو دارد .

بقول ابوالعلا مودودی ، دانشمند و متفکر مسلمان هندی ، اندیشه های ابوحنیفه در باب دولت و دولتمداری چنین می گوید : در آموزه ها و باورهای امام اعظم « آزادی بیان » مقام ارزنده را احراز می کند .

بر اساس پژوهشهای دانشمند مودودی هندوستانی : در کتاب آقای مودودی نگرش ابوحنیفه در مورد جدایی قوه قضائیه (داد گستر) از مجریه (هیئت وزیران) آمده است :

" اگر هدف این است که عدالت رعایت شود ، قوه قضائیه باید از قوه مجریه مجزا (جدا) باشد " .

جای بسا فخر است که پس از سپری شدن 13 قرن و بیست سال و اندی ، اندیشه پاک و انسانی امام

اعظم ابوحنیفه در مورد دولنداری و نظام مردمی ، امروز توانسته ستون اساسی دموکراسی غرب را تشکیل دهد .

در باب "مساله نافرمانی در برابر حکومت ستمکار " به حق مردم در اعتراض علیه فرمانروایان و سروران ستمگر از دیدگاه ابوحنیفه اشاره شده است که در جامعه های دموکراتیک امروز نیز بخشی از حقوق مردم محسوب می شود .

– در فقه امام اعظم ابوحنیفه : حقوق زنان و مردان مساوی و هم مشابه اند . در زیر به برخی از حقوق بسیار مهم حیاتی زنان در مذهب ابوحنیفه را در مقایسه با بقیه مذاهب اسلامی مورد بررسی قرار می دهیم .

– سن بلوغ نزد ابوحنیفه در دوشیزگان 17 سالگی و در پسران 18 سالگی قبول شده است . اما بقیه مذاهب اسلامی می گویند : سن بلوغ در دوشیزگان 9 سالگی و در پسران 15 سالگی است .

– عقد نکاح و ایجاب و قبول یک دخترپس از سن بلوغ باهرکسی خواست ، جایز و درست است . اجازه پدر یا اذن ولی در آن شرط نیست . امام اعظم ابوحنیفه در این راهکار خود « حق آزادی انتخاب » همسر را در زندگی خانوادگی و جامعه ، ضمانت حقوقی می نماید .

– در مذهب حنفی زن می تواند قاضی باشد ولی بقیه مذاهب قائل به این حق برای زن نیستند .

– در مذهب حنفی زن از اموال منقول و غیر منقول شوهرش ارث می برد ولی در مذهب جعفری (امام جعفر صادق – شیعه اثنی عشری) زن فقط از اموال منقول شوهرش ارث می برد .

– پرستاری و نگهداری فرزندان در فقه امام ابوحنیفه و مذهب حنفی تا قبل از سن رشد، حق مادر است . ولی در فقه بقیه مذاهب حق پرستاری فرزندان به پدر داده شده است .

– و همچنان نماز خواندن به زبان فارسی در نزد امام اعظم ابوحنیفه جایز است . ولی نزد سایر امامان مذاهب مجاز نیست .

منصور عباسی (754 – 775 میلادی) خلیفه مسلمین ، ابوحنیفه امام اعظم را به بغداد فراخواند و به دلیلی که دقیقاً روشن نیست، به حبس افکند و به دلیل نامعلومی وی در زندان خلیفه عرب در گذشت .

هشتم – محمد خوارزمی (780 – 850 میلادی) تاجیک ایرانی ریاضیدان ، ستاره شناس ، فیلسوف ، مورخ ، جغرافیدان و همه چیزدان ، پدر الجبر در سراسر جهان شناخته شده است .

محمد خوارزمی علمی را برای نخستین بار ساختار بندی و گردآوری کرد و خود آن را بنام « الجبر و المقابله » نامید ، دانشی که تمام قواعد و زیرمیه های علم واقعی را بنمایش گذاشت . و این دانش ریاضی همان است که اروپاییان آنرا به «ساینس» تعبیر می کنند .

محمد خوارزمی موفق شد که با این دانش بلند « جبر و مقابله » خویش ، همه معادلات درجه دوم زمان خود را حل و راه را برای حل معادلات درجه بالاتر به اخلاف خود هموار کند .

خوارزمی سه کتاب را در ریاضی تألیف کرده است : الجمع والتفریق ، الجبر و المقابله ، حساب العدد الهندی .

خوارزمی کتابهای در هیئت ، نجوم و جغرافیا نوشته : زیج السندهند ، کتاب صورت الارض ، و دو کتاب راجع به اسطرلاب (برای اندازه گیری ارتفاع ستارگان) یکی « عمل اسطرلاب » و دیگری « العمل بالا سطرلاب » .

در فرآیند زمان بسیاری از رویکرد های دانش ریاضی محمد خوارزمی از متون یونانی و عربی به لاتین ترجمه شده که سبب رشد ریاضی در قرون میانه اروپا گردیده است .

اریستید مایول (1861 - 1944 میلادی) دانشمند و پژوهشگر فرانسوی درباره خوارزمی می گوید:
"یک موضوع تاریخی را امروزه نمی‌توان انکار کرد و آن این است که محمد بن موسی خوارزمی،
معلم واقعی ملل اروپایی جدید در علم جبر بوده است."

جورج سارتن (1884 - 1956 میلادی) پژوهشگر آمریکایی در کتاب مشهور خود به نام «مقدمه
بر تاریخ علم» آورده است: "خوارزمی بزرگترین ریاضی‌دان عصر خود، و در صورت در نظر
گرفته شدن همه‌ی جوانب، یکی از بزرگترین ریاضی‌دانان همه‌ی اعصار به شمار می‌آید."
سارتن، خوارزمی را یکی از بنیانگذاران آنالیز یا جبر به صورت جدا از هندسه دانسته است،
زیرا کتاب جبر و مقابله حل آنالیزی معادلات درجه‌ی اول و دوم را در بر دارد. سارتن به همین
جهت نیمه‌ی اول قرن نهم میلادی را عصر خوارزمی نامیده و فصلی از کتاب خود را به نام او
مزین ساخته است.

گوستاو هاینریش ویدمان (1826 - 1899 میلادی) پژوهشگر مشهور آلمانی خوارزمی را یک نابغه
و دارای شخصیت علمی ممتاز خوانده است.

قابل یادآوری است که در سال 1983 میلادی، به مناسبت هزار و دوصدمین سالگرد تولد خوارزمی
یادنامه‌ای به زبان روسی در 260 برگه و شامل 16 مقاله در مسکو به همت کمیسیون ملی یونسکو
منتشر شده است.

- تندیس خوارزمی در دانشکده ریاضی دانشگاه امیر کبیر در تهران قرار دارد.

- دهانه خوارزمی بر برآمدگی کره ماه به افتخاری نام گذاری شده است.

- تمبر (مهرپستی) یاد بود به مناسبت 1200 سالگرد تولد خوارزمی در سال 1983 میلادی در اتحاد
شوروی منتشر گردید.

نهم - محمد بخاری (810 - 870 میلادی) تاجیک ایرانی نویسنده کتاب صحیح بخاری، یکی از
بارزترین کتاب حدیث و یکی از منابع گرانمایه و باحیثیت، پس از قرآن کریم از نظر اهل سنت در
سراسر جهان است.

زندگی، سیر و سلوک، سیرت و بینش، معرفت و کرامت امام بخاری بزرگ را نمیتوان در چند جمله
مجرد بتشریح گرفت. زیرا اندیشه، معرفت و آگاهی فرزند پاکیزه تاجیک ایرانی مانند نوری، در
فرا راه رهروان راه اهل سنت و جماعت دین اسلام پیوسته درشعایش است، فرزندی که جهان غرق
شهرت علمی و زهد او بوده و نام مبارکش با حدیث و سنت در آمیخته است.

محمد بخاری در سن 16 سالگی از زادگاهش بخارا، به مکه مسافرت نمود و در آنجا به تحصیلات علم
حدیث پرداخت، سپس به هدف تکمیل آموزش و پژوهش خویش به مصر و سایر کشورهای آسیایی
اسلامی سفر نمود.

هنگامی که به زادگاهش برگشت حاصل تحقیقش، شش صد هزار (600000) حدیث بود که باخود

آورده بود. بخاری بزرگ از جمع این کمیت زیاد احادیث، تنها هفت هزار و دوصد و هفتاد و پنج

(7275) حدیث را بارزش و دارنده اعتبار دانسته و در تألیف اثر مشهور و شناخته شده اش «صحیح

بخاری» جای داد، تألیف کتاب «صحیح بخاری» مدت شانزده سال را دربر گرفته است.

به نسبت اهمیت این دانشنامه دینی، حجر عسقلانی (1394 - 1473 میلادی) دانشمند مصری،

یکی از علمای بزرگ حدیث و فقه سنی، مهمترین شروحی زیر نام «فتح الباری صحیح بخاری»
در مورد نوشته، که در جهان اسلام از ارزش ویژه‌ای برخوردار است.

- ابن کثیر در «البدایه و النهایه» می نویسد: "تمام علما بر صحت و قبول احادیث بخاری اتفاق

نظر دارند " .

- امام ذهبی در " تاریخ اسلام " گفته است : " صحیح بخاری اجلّ کتب اسلامی و برترین آنها بعد از کلام الله است . "

محمد بخاری افزون بر کتاب مشهورش (صحیح بخاری) صاحب آثار معتبری دیگری نیز می باشد. و عبارت اند از :

التاریخ الصغیر ، خلق أفعال العباد ، رفع الیدین فی الصلاه ، بر الوالدین ، الجامع الصحیح ، الأدب المفرد ، التفسیر الکبیر ، الجامع الکبیر ، کتاب الهبه ، کتاب أسامی الصحابه ، المسند الکبیر ، کتاب الضعفاء الکبیر ، کتاب الاشریه ، کتاب الوحدان ، کتاب المیسوط ، کتاب سنن الفقهاء ، کتاب الضعفاء الصغیر ، کتاب الکنی ، کتاب قضايا الصحابه و التابعین ، کتاب العلل ، کتاب الفوائد .

امام بخاری در فرآیند زندگی پژوهشی اش در کشورهای عربی زبان بویژه عراق دانشجویان بسیاری را به جامعه اسلامی تربیت نموده است ، که با ایجاد اسم برخی از آنها را متذکرمی شویم :

- از بخارا : عبدالله بن جعفر المسندی ، محمد بن سلام البیکندی ، محمد بن یوسف و محمد بن عروه .

- از استان بلخ : یحیی بن بشر ، مکی بن ابراهیم ، قتیبه بن سعید بغلانی ،

- از شهر بغداد : محمد بن عیسی ، سریق بن نعمان ، عفان ، علی بن مدینی و احمد بن حنبل .

- از شهر مکه : حسان بن حسان البصری و ابو عبدالرحمن المقرئ .

- از بصره : ابو عاصم النبیل ، انصاری .

- از کوفه : عبیدالله بن موسی و ابونعیم .

- از شام : ابومسهر و محمد بن یوسف فریابی .

- از عسقلان : آدم .

- در حمص : ابوالیمان .

دانشمند و نویسنده تاریخ بغداد ، خطیب بغدادی (1002 - 1071 میلادی) از « امام فربری » دانشجوی بخاری نقل کرده که گفته است : افراد حلقه های استماع احادیث صحیح بخاری که هم درس من بودند ، هفتاد هزار نفر بودند .

از گفتار بخاری است : " امیدوارم زمانی به سوی خداوند برمیگردم غیبت انسانی را نکرده باشم "

10- رودکی بزرگ (858 - 940 میلادی) تاجیک ایرانی شاعر و موسیقی دان ، پدر شعر و ادبیات

زبان فارسی و استاد شاعران جهان ، نویسنده نظم کتاب کلیله و دمنه و مثنوی سنباد نامه است .

رودکی به عنوان پدر شعر قدیم فارسی از جایگاه ممتازی در حوزه تمدنی قاره کهن و جهان برخوردار است . استعداد خدا داد ، آموزش و معرفت ادبی و سروده های عمیق تعلیمی و غنایی وی بنمایه معنوی بود که ، اساسی را برای پیدایی بزرگان اخلاقی بوجود آورد .

به پاس گرامی داشت ارزشهای علمی و ادبی رودکی می باشد که همواره از جانب کشور ها و نهاد

های جهانی مجالس پاسداشت و باز شناسی آموزش و معرفت ادبی و شعری وی مورد ارزیابی

و تمجید قرار می گیرد .

در یکی از این مجالس که در سال 2008 میلادی به میزبانی سازمان ملل متحد برگزار شده بود ،

بان کی مون دبیرکل سازمان ملل متحد درباره شاعری و فهم عمیق رویکرد های فکری رودکی از

انسان ، دوستی و عشق به زندگی در حضور داشت جمع زیادی از سرشناسان علمی فرهنگی جهان ،

نمایندگان یونسکو و سفیران کشورهای مختلف جهان گفت : " اشعار رودکی میتواند مبنای همبستگی

جهانی قرار بگیرد چرا که رودکی شاعر خوبیها و عدالت بود . "

بقول رشیدی شاعر سمرقندی که در کتاب « شعر العجم » شبلی نعمانی محفوظ مانده در مورد کثرت اشعار رودکی چنین می نویسد :

گر سری یابد به عالم کس به نیکو شاعری ، رودکی را بر سر آن شاعران زبید سری.
شعر او را بر شمردم سیزده ره صد هزار ، هم فزون آید اگر چونان که باید بشمری.
بنا بر قول رشیدی سمرقندی کمیت سروده های رودکی « سیزده ره صد هزار » یعنی بیشتر از یک میلیون بیت یا مصراع بوده است .

در شعر رودکی قوه تخیل ، تشبیه و نزدیکی معانی به طبیعت و وصف آن ، روح طرب و شادی ، شباهت ، نازک بینی ، پاکی و نیک کرداری ، دشواری حیات ، بیداری ضمیر ، اندازه قربت و مهر ، بیان پیوند آزادی با سجایای اخلاقی شرف ، عشق و موقعیت لذتی آن در زندگی ، شفافیت عشق و محبت ، دوستی و همزیستی ، شناخت کرامت ذاتی انسان ، قضا و دائره ای تکرار تألم و درد ، مجادله نو و کهنه ، خوش زیستی و همزیستی ، مقاومت و استقامت ، گذشت ، قناعت و اقبال ، عالم امکان ، متاع فاقد ارزش ، نیستی و ده ها مقولات بکر دیگر ، بازتاب روشن یافته است . که در روند کمالش سنگپایه معنوی ادب و فرهنگ مشترک نیاکان و جهان را تشکیل میدهد .

ریچارد فرای شرق شناس و ایران شناس برجسته آمریکایی و استاد دانشگاه هاروارد به این اندیشه است که: " رودکی در تغییر خط از خط پهلوی به خط فارسی نقش داشته است " . و شعر فارسی را از پیروی شعر عربی جدا ساخت .

– در ستاره شناسی ، یکی از دهانه های برخوردی سیاره تیربنام پدر شعر فارسی « دهانه رودکی » نامیده شده است .

– تمبر 5 ریال پُست ایران ، بمناسبت گرامیداشت از هزار و صدمین سال زادروز رودکی در ایران .

– تندیس رودکی در شهردوشنبه و شهراستروشن تاجیکستان کارگزاری شده قرار دارد .

یازدهم – زکریای رازی (872 – 934 میلادی) تاجیک ایرانی ، دانشمند ، پزشک ، فیلسوف ، شیمی دان و همه چیزدان ، اولین کسی است که استحالتهای شیمیایی و تجربه آزمایش را وارد طب کرده است . دانشمندان رازی را یکی از بزرگترین کیمیدانان جهان می دانند ، و وی را کاشف الکل ، جوهر گوگرد (اسید سولفوریک) و نفت سفید و برخی از اسید های دیگر دانسته اند .

زکریای رازی از دیدگاه جهان بینی اش در صف بزرگترین فرزانه گان خرد اندیش جهان مقام ارزشمند خود را جاودانه ساخته است . بقول میر فطروس دانشمند ایرانی رازی رامیتوان پیشوای پوزیتیویسم (positivism) دانست ، او نخستین کسی بود که 692 سال قبل از بیکن (1561 – 1626 میلادی) به اهمیت تجربه و مشاهده در علوم پی برد .

رازی در کتاب « القول فی الزمان و المکان » می گوید : " عقل نمی پذیرد که ماده و مکان آن ، ناگهان بدون اینکه سابقاً ماده یا مکان موجود باشد بوجود آید چون همیشه هر چیز از چیز دیگری بوجود می آید و ابداع (خلق) ناممکن است . " رازی را می توان برجسته ترین چهره خردگرایی و تجربه گرایی در فرهنگ تاجیکان ایرانی نامید .

27 اگست روز گرامی داشت زکریای رازی شیمی دان تاجیک ایرانی و روز داروسازی نامگذاری شده است .

جورج الفرید لیون سارتون (1884 – 1956 میلادی) شیمی دان و مورخ آمریکایی در کتاب « تاریخ

علم » خود عنوانی را بنام عصر زکریای رازی (865 – 925 میلادی) نامیده است . رازی بزرگترین پزشک بالینی حوزه تمدنی آسیا در قرون میانه ، فیزیکدان ، عالم شیمی و فیلسوف

صاحب

استقلال فکر است.

در مورد آثار رازی در لغت نامه دهخدا نقل است که : ابن ندیم در کتاب «فهرست» خود تعداد آثار رازی را یکصد و شصت و هفت نوشته است. مگر ابوریحان بیرونی بترتیب در مورد می نویسد که : رازی در ریاضیات و نجوم 7 کتاب ، در تفسیر و تلخیص و اختصار کتب فلسفی یا طبی دیگران 17 کتاب ، در علوم فلسفی و تخمینی 6 کتاب ، در مافوق الطبیعه 14 کتاب ، در الهیات 22 کتاب ، در کیمیا 2 کتاب ، در کفریات 10 کتاب و در فنون مختلف که جمعاً بالغ بر یکصد و هشتاد و چهار مجلد می شود ، پژوهش تحقیق و تألیف نموده است .

رازی جزء نخستین پزشکان در جهان است که تجربه کار در آزمایشگاه و مواد شیمیایی را داشته است . همچنان وی توانست در کارنامه های پزشکی خود بیماری آبله و سرخک را شناسایی کند . و کتابی در مورد این بیماری و راه های بهتر جلوگیری و تداوی از آنرا بنویسد . مورخ انگلیسی سایریل الگود ، رازی را پدر پزشک کودکان جهان قلمداد می کند . و از شهرت جهانی برخوردار است .

– مجسمه زکریای رازی در دفتر سازمان ملل متحد در وین در کنار مجسمه های سه فیلسوف دیگر تاجیک ایرانی عمر خیام ، ابوریحان بیرونی و ابن سینا قرار دارد .
– بتاريخ 2019 میلادی تندیس زکریای رازی در میدان رازی در تهران کارگزاری شد .

دوازدهم – فردوسی بزرگ (950 – 1037 میلادی) تاجیک ایرانی ، سراننده شاهنامه ، حکیم سخن و از بزرگترین حماسه سرای و گویندگان مشهور عالم و از ستاره گان درخشنده آسمان ادب فارسی و از مفاخر نامبردار سرزمین ایران است . شاهنامه فردوسی منظومه بسیار گسترده ایست که تاریخ چندین هزار ساله ایران قدیم (اجداد تاجیکان ، پارسها و گردها) را در شصت هزار بیت به وزن بحر متقارب بیان می کند .

بقول آثری ماسه (1886 – 1969 میلادی) خاورشناس ، ایران شناس ، نویسنده ، مترجم و محقق فرانسوی که می گوید " : شاهنامه یک حماسه ملی است که هیچ ملتی نظیر آن در جهان ندارد " .
– در سال 1978 میلادی مجسمه ای بمناسبت بزرگداشت از فردوسی بزرگ در کتابخانه ادبیات خارجی مسکورونمای و کارگزاری شد .

– مجسمه ای فردوسی بزرگ شاعر بی بدیل تاجیک ایرانی نیم قرن پیش ، در سال 1958 در شهر رم ایتالیا کارگزاری شد . بخاطر وجود همین مجسمه آن مکان را بنام میدان پیازال فردوسی شناخته می شود .

– تندیس از فردوسی به اندازه یک متر و هفتاد و پنج سانتی متر بر سر در ساختمانی قدیمی در شهر پاریس کارگزاری شده است .

– فردوسی واقع در گردونه باغ موزه نگارستان دانشگاه تهران ساخته لرنزی استاد مجسمه ساز مشهور فرانسه کارگزاری شده است .

– تندیس فردوسی بوسیله پارسیان هند در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران کارگزاری شده است .

– تندیس فردوسی در شهر دوشنبه وجود دارد .

– تندیس فردوسی از جنس سنگ مرمرکارارا به ارتفاع سه متر در میدان فردوسی تهران جابجا شده است .

– تندیس فردوسی از جنس سنگ مرمرکارارادر شهر توس نصب شده است . به همین ترتیب تندیس

وی در تبریز ، در دانشکده ادبیات دانشگاه فردوسی در مشهد ، تندیس در کتابخانه ملی ایران و غیره. یک دهانه برخوردی بر روی سیاره تیر (عطارد) به نام فردوسی حماسه سرای بزرگ جهان در سال 2010 میلادی بوسیله اتحادیه بین المللی اخترشناسان نامگذاری شده است .

سیزدهم - ابن سینا (980 - 1037 میلادی) تاجیک ایرانی ، پزشک و همه چیزدان ، یکی از مشهورترین و تأثیر گذارترین فیلسوفان و دانشمندان جهان است . عدد مؤلفات ابن سینا همرا با سه دهه های کوچک آن بالغ به دوصدوسی و هشت اثر می رسد و مشهورترین آنها ، دودانشنامه علمی و فلسفی کتاب شفا و دانشنامه علائی و سومی آن کتاب قانون طب است . که به عنوان پرآوازه ترین آثار پزشکی جهان درج تاریخ است . این کتاب در قرون دوازدهم به زبان لاتین ترجمه شد و تا امروز به زبانهای انگلیسی ، فرانسوی و آلمانی ترجمه و برگردانده شده است .

کتاب قانون که مجموعه ای از مدونی از گل دانش طبی باستانی آسیا و یکی از عالیترین دستاورد های فرهنگ ایرانی است . و به عنوان متن درسی طبی در دانشگاههای اروپایی مورد استفاده قرار گرفته و تا سال 1650 میلادی در کنار آثار جالینوس (131 - 210 میلادی) در دانشگاههای « لوون » و « مون پلیه » فرانسه تدریس می شد .

کتاب قانون طب ابن سینا یکی از پرفروش ترین کتاب در جهان است ، و برای اهمیت نگرش علمی و دانش طبی ابن سینا بود که : فیلمی بنام The Medicus بوسیله کارگردانی فیلیپ استولزل و فلمبرداری نوح گوردون آلمانی در سال 2013 در سینماها و تلویزیونهای آلمان آغاز بکار کرد .

و در سال 2014 این فیلم در نسخه گسترده ای در ایستگاه تلویزیونی آلمان Das Erste به نمایش درآمد . و سپس این فیلم در 21 کشور جهان به فروش رسید .

- دهانه کره ماه نامگذاری شده به افتخار دهانه ای ابن سینا ،

- در فرانسه بیمارستانی به افتخار ابن سینا نامگذاری شده است .

- سازمان یونسکو هر دو سال برای دانشجویهای ممتاز فلسفه و اخلاق جایزه ای می دهد بنام جایزه ابن سینا .

مجسمه ابن سینا ، به افتخار این دانشمند بلند آوازه جهانی ، تاجیک ایرانی در دانشگاه اتونومای مادرید کارگزاری شده است .

مجسمه ابن سینا در دفتر سازمان ملل متحد در وین در کنار مجسمه های سه فیلسوف دیگر تاجیک ایرانی عمر خیام ، محمد زکریای رازی و ابوریحان بیرونی قرار دارد .

چهاردهم - ابوریحان بیرونی (983 - 1063 میلادی) تاجیک ایرانی دانشمند ، ریاضی دان ، ستاره شناس ، هند شناس ، تقویم شناس و همه چیزدان و پدر انسانشناسی و هندشناسی ، تاریخ نگار ، گاه نگار ، و طبیعی دان در سراسر جهان است . خردمندان بیرونی را پدر انسان شناسی و هندشناسی شناخته و یکی از بزرگترین دانشمندان تاجیک ایرانی در همه اعصار می دانند .

بیرونی گردش خورشید ، گردش محوری زمین را دقیقاً تعریف کرده است . خورشید گرفتگی هشتم ابریل سال 1019 میلادی را در کوه های لغمان (بین قندهار و کابل) رصد و بررسی کرد و ماه گرفتگی سپتامبر همین سال را در غزنی به زیر مطالعه برد .

این متفکر عقلگرای تاجیک ایرانی برای بار نخست ششصدسال پیش از گلیله (1544 - 1642

میلادی) ریاضی دان و فزیکدان ایتالیایی به کروی بودن زمین پی برده بود . بیرونی در سن هفده سالگی « کره زمین » را که دارای قطر پنج متر بوده ساخت . او جمله ممالک شناخته شده آن زمان را

همراه با شهر زادگاهش در سطح آن کره ترسیم و شناسایی نمود .
به باور خردورزان تاریخ ، این هم از یقین دور نیست که اندیشه (کروی بودن زمین) که بار نخست بوسیله یک نابغه تاجیک ایرانی شناسایی شده - به اروپا رسیده باشد .

به استناد « مجله دانش تاریخی Wissenschaftsgeschichte Spektrum der

Wissenschaft Mai 2001 »

منتشر به زبان آلمانی که در آن آمده است " :ابوریحان بیرونی اگر حیات می داشت با دست آورد های شایسته علمی اش در بخش های گونه گون و بویژه « اختر شناسی » بدون شک سزاوار اخذ جایزه الفرید نوبل (1833 - 1894 میلادی) می گردید .

ابوریحان بیرونی ترازویی برای اندازه گیری وزن مخصوص جامدات و نیز تعیین مقدار طلا و نقره در اجسام مرکب را اختراع کرد. این ترازوی دقیق برای این اندازه گیری ها به کار گرفته می شد. از دیگر اختراع های او چگال سنج (ابزاری برای سنجش وزن مخصوص در فزیک) می باشد که بآن - وزن مخصوص چیز ها تعیین می گردد .

بقول پروفیسور ادوارد ساخوو، سابق استاد در دانشگاه برلین مترجم کتاب (بیرونی - هندیا) در سال 1879 میلادی مینویسد " : بیرونی نه تنها یک خردمند ، بلکه یک نابغه بود و در مدت زمان اقامتش در هندوستان تمام اشکال شعور اجتماعی و معرفت این سرزمین را شامل (فلسفه ، مذهب ، ادبیات ، جغرافیه ، تاریخ شناسی ، اخترشناسی ، قانون ...) را دقیق آموخت ، باز شناسی و بیان کرد. پروفیسور ساخوو تأکید می کند که در هشتصد سال پس از « بیرونی » تاکنون هیچ کسی نتوانسته باین وسعت اندیشه دست آورد علمی داشته باشد " .

براساس بررسی بیرونی پژوهان اروپایی مانند ویدمان فرننتس ، سوتر و نیکولاس رشر فیلسوف آلمانی آمریکایی ، کل آثار ابوریحان بیرونی، از تألیفات پیرامون گرفته تا رساله هایی کوتاه درباره موضوع های ویژه ، بالغ بر 180 اثر است.

از این آثار حدود 115 عنوان به ریاضیات، نجوم و مطالب وابسته به آنها اختصاص داشته که فقط 28 عنوان از آنها به دست ما رسیده است .

- مجسمه ابوریحان بیرونی در دفتر سازمان ملل متحد در وین در کنار مجسمه های سه فیلسوف دیگر تاجیک ایرانی عمر خیام ، محمد زکریای رازی و ابوعلی سینا قرار دارد.

پانزدهم - محمد غزالی (1058 - 19 دسامبر 1111 میلادی) تاجیک ایرانی ، همه چیزدان ، فیلسوف ، متکلم و فقیه بوده و نگین مفاخر هویت فرهنگی و علمی سرزمین ایران فردوسی و جهان بشمار می آید . او افزون بر دانش فقه (احکام دینی) ، در علم ، اختلاف مذاهب ، جدل ، منطق و فلسفه هم دانش فرا گرفته - و یکی از بزرگترین عارفان سده یازده و دوازدهم میلادی در ایران زمین بوده است .

غزالی در سن سی و پنج سالگی مقام تدریس در نظامیه بغداد به وی سپرده شد ، و چند سالی درین سمت ، بتدریس و تذکر و سخنرانی و گفتمان و همنگری ، تألیف و پژوهش و آموزش کتب فلاسفه اشتغال داشت .

غزالی تمام زندگی خود را به آموزش و پژوهش دانشهای دینی و شرعی و بازسازی تهذیب خویش و دیگران نمود و در بخشهای مختلف دانشی ، کلامی، فقهی و اخلاقی تألیفات و نوشته ها و رسالات بسیار زیادی به جامعه بشری تقدیم نموده است .

پروفیسور « سائنا دینا اسلام شناس و استاد مطالعات مذهبی دانشگاه ویرجینیا ایالات متحده آمریکا می نویسد : " امام محمد غزالی از مهمترین دانشمندان ایرانی در عرصه جهانی است .

وی به ادامه میگوید: تاریخ خراسان مرحله مهمی را سپری می کند چرا که غزالی نه تنها یک شخصیت متعلق به خراسان ایران است بلکه مورخان و محققان اروپایی وی را یک دانشمند و شخصیت جهانی می دانند .

در میان همه دانشمندان و متفکران اسلامی ، تاکنون هیچ دانشمندی به اندازه غزالی تألیف و تصنیف نکرده است . بر بنیاد متون تاریخی و بقول دکتر عبدالرحمان بدوی دانشمند مصری : مجموعه کُتب و رساله های غزالی را به هفتاد و دو کتاب دانسته است .
از جمله دانشمندان و خاور شناسانی که به اندیشه های غزالی ارج گذاشته اند و در مورد تألیفات غزالی پژوهش همه جانبه نموده اند میتوان از :

جرج مک دونالد (1824 – 1905) نویسنده ، شاعر و سخنران اسکاتلندی ، مارسل گتسه فرانسوی ، ایکناس گلدزیهر خاورشناس هنگری ، لوی ماسنیون شرق شناس و اسلام شناس فرانسوی ، اسپین پلاسیوس ، مونتگمری وات ، موریس بوژیر ، میشل آلاز و ... دیگران نام برد .
یک رباعی از غزالی در مورد شناخت کنه حقیقت هستی :
کس را پس پرده قضا راه نشد و ز سر قدر هیچکس آگاه نشد
هرکس ز سر قیاس چیزی گفتند معلوم نگشت و قصه کوتاه نشد

شانزدهم – عمر خیام (18 می 1048 – 1131 میلادی) تاجیک ایرانی ، ریاضی دان ، ستاره شناس ، فیلسوف ، شاعر و رباعی سرا بوده است و به لقب « حجت حق ، امام عصر و حکیم » یاد می شد .

وی در علم نجوم ، علوم ادبی ، دینی ، تاریخی ، اختر شناسی و ریاضی استاد بود .
خیام بابینش فیلسوفانه خود انسان را در مبارزه با زندگی فرا می خواند و به این باور بود که وقت را غنیمت شمرد و به مرگ توجه نکرد . اومی افزاید :
« احمق در پی جاه و جلال و دارایی می رود
و در رفتن با این بازیچه ها ، خوشبختی را پایمال و سلامتی خود را به مخافت و دشواری می اندازد ،
ولی عاقل بدون رساندن زیان ب دیگران ، دم را غنیمت می شمارد و می کوشد از جلوه ها و زیباییهای طبیعت استفاده کند و برای فرار از بیابان سوزان حیات به « واحه هنر » پناه می برد » .
عمر خیام با احساس قلبی در برابر انسان و حفظ احترام و حرمت آدمیت در امر دفاع از حقوق هموعاش و با بصیرت نبوغ آسایش به زندگی و همدردی بشروبا نگهداری سنگینی و متانت و ممانعت کلام در زبان ادب چنین می فرماید :

هر زره که بر روی زمین بوده است خورشید رُخی زُهره جبینی بوده است
گراز رُخ نازنین بازرم فشان کان هم رُخ و زلف نازنینی بوده است
فلسفه خیام در شرایط مشخص عصر ، فلسفه روشن و پیشتاز و مترقی و مظهر مقاومت و مخالفین زبده ای اندیشمندان آن دوران علیه قشریت و رژیم دینی و اشرافی عباسی عرب و سلجوقی تُرک بود .

اومیگوید : هرکسی از ظن خود شد یار من از درون من نجست اسرار من
عمر خیام با ادامه راه سلفش محمدخوارزمی پدر الجبر جهان ، وی نیز رساله ای زیر نام « جبر و مقاله » می نویسد که یکی از مشهورترین ماندگار علمی او در عالم جبر است . در این رساله خیام ، از تقاطع مخروطی برای حل مسائل جبری استفاده کرده ، شکل های مختلف معادلات درجه سوم را بگونه ای کامل دسته بندی کرده و برای هر یک راه حل هندسی یافته است . بدین اساس میتوان گفت که به مرام تداوم راه و روش الجبر محمد خوارزمی – خیام نخستین کسی است که هندسه تحلیلی را برای حل معادلات به کار برده است ؛ و ازین حیث نیز چهار قرن قبل از « دکارت 1637 میلادی » هندسه تحلیلی را وضع کرده است .

روش هندسی خیام برای معادلات درجه سوم از طریق « تارتاگالیا » ریاضیدان قرن شانزدهم ایتالیایی به اروپا راه یافت. پاول لُکی (1884 - 1949 م.) ریاضیدان و محقق آلمانی در سال 1948 میلادی هنگامیکه مشغول ترجمه کتاب (مفتاح الحساب) غیاث الدین کاشانی (1380 - 1429 میلادی) تاجیک ایرانی بود، متوجه شد که آنچه بنام بسط دو جمله ای « آیزاک نیوتن 1643 - 1727 ریاضیدان انگلیس و مثلث حسابی » بلزپاسکال 1633 - 1662 میلادی « ریاضیدان فرانسوی مشهور است. پیش ازین دوریاضی دان غربی، بوسیله ریاضی دان عمر خیام و کاشانی مورد پژوهش و تحقیق قرار گرفته است. از آن پس تقدم ریاضیدانان ایرانی در بسط دو جمله ای به اثبات رسید و تحقیقات در این زمینه ادامه یافت و معلوم شد که در حقیقت عمر خیام مبتکر (بسط دو جمله ای و مثلث حسابی) بوده است و نه نیوتن و پاسکال.

– خیام افزون از دانش فلسفی و ریاضی و نجوم، آوازه و شهرت وی در کشورهای غربی مدیون رباعیات او است که بوسیله « ادوارد فیتزجرالد » یک نویسنده انگلیسی ترجمه شده و به شهرت جهانی رسیده است.

– نفوذ اندیشه های خیام بر ادبیات غرب از سمیونل لنگهورن کلمز مشهور به مارک توین نویسنده و طنزپرداز آمریکایی (1835 - 1910 میلادی) تا توماس استرنز الیوت شاعر نمایشنامه نویس آمریکایی (1888 - 1965 میلادی) او را به نماد فلسفه شرق و شاعر دوست داشتنی روشنفکران جهان تبدیل کرده است.

– در سال (1867 میلادی) آلفونس دنیل نیکولا، کنسل سفارت فرانسه در رشت ایران اولین ترجمه رباعیات عمر خیام را به فرانسه ارائه کرده بود.

– سپس گارسن دوتاسی (1794 - 1878 میلادی) خاورشناس فرانسوی در بخش پژوهشهای خود نیز به کمیت 10 رباعی خیام را به فرانسه معرفی کرده است.

– ارنست رنان (1823 - 1892 میلادی) فیلسوف، تاریخ نگار و نویسنده فرانسوی با تأیید نظر « فیتزجرالد »، خیام را شاعرتوانا در حفظ هویت ایرانی می دانست.

– پیل کیوم آندره ژید نویسنده فرانسوی و برنده جایزه نوبل سال 1947 هم با رباعیات خیام آشنایی کامل داشت و بازتاب برخی از مفاهیم و نگرش رباعیات خیام را میتوان در اثر پرارزش « مانده های زمینی » او ملاحظه کرد.

– نام یکی از دهانه های برخوردی بر روی کره ماه به افتخار عمر خیام نامیده شده است.

– 3095 سه هزار و نود و پنجمین سیارک کشف شده در 8 سپتامبر 1980 به افتخار عمر خیام نامگذاری شده است.

– در فرانسه و مصر « می یا شراب » سفید و قرمز بنام عمر خیام تولید می شود.

– در مرکز کتابخانه دانشگاه کشور اتوپیا رباعیات خیام به زبان امهری وجود دارد.

– در سال 1892 میلادی « انجمن عمر خیام » در لندن را گروهی از دانشمندان و ادیبان و روزنامه داران بنیان گذاری کردند.

– ساختمان مجسمه ای به شکل چهارطاقی که در آن تندیس 4 دانشمندان تاجیک ایرانی عمر خیام، ابوریحان بیرونی، زکریارازی و ابن سینا تعلق دارد و در مقابل دفتر سازمان ملل متحد در وین کارگزاری شده است.

– کارگزاری تندیس عمر خیام بعنوان نماد علم و معرفت در مرکز بخارست پایتخت رومانی

– کارگزاری تندیس عمر خیام به عنوان نماد ملی پارسیان در استراخان روسیه.

– کارگزاران تندیس حکیم عمر خیام در اسپانیا در دانشگاه کمپلوتنیه مادرید.

– مجسمه فیلسوف ، ریاضیدان ، شاعر و ادیب تاجیک ایرانی عمر خیام در تاریخ 1995 در دانشگاه ایالتی اوکلاهما آمریکا رونمایی شد . و ازین پس در این دانشگاه قرار گرفته است .

– ولادیمیر پوتین رئیس جمهوری روسیه ، مارتین لوتر کینگ رهبر جنبش حقوق مدنی آمریکایی افریقایی تبار و آبراهام لینکلن شانزدهمین رئیس جمهوری آمریکا همیشه قبل از خواب رباعیات خیام را می خواندند.

ناگفته نباید گذاشت که بسیاری از دانش پژوهان ادبی و علمی باورمند اند که خیام بزرگ – قرن ها پیش از دانشمندان مشهور اروپایی – همچون گالیله و کوپرنیک ، می دانسته که سیارات در حال گردش بدور خورشید می باشند :

این چرخ فلک که ما در او حیرانیم فانوس خیال از او مثالی دانیم
خورشید چراغ دان و عالم فانوس ما چون صوریم کاندرا او گردانیم

هفدهم – جلال الدین محمد بلخی مشهور به مولانا یا مولوی (30 سپتامبر 1207 – 17 دسامبر 1273) تاجیک ایرانی یکی از بزرگترین و آگاه ترین عارف ژرف نگرویی بدیل علم و معرفت در جهان ، و درخشنده ترین ستاره فروغ هستی در آسمان ادب و شعر فارسی و سرآمد آموزش شناختی وحدت وجود و اندیشه های اخلاقی ، فلسفی و عرفانی – در همه اعصار می باشد .

تألیف مثنوی معنوی مولوی در شش جلد و شامل 26000 بیت ، بدون شک یکی از بزرگترین آثار عرفانی کلیه اعصار تاریخی بشریت است و در هیچ اثری به اندازه « مثنوی معنوی » افکار تازه و بکر و معارف سنجیده و کلام بلند را نتوان یافت . پژوهش و شناخت مولوی در مورد افکار فلسفی و عرفانی و جامعه شناسی تبیینی بر بیان ارزشهای کنه هستی است .

بفکر و اندیشه مولوی عشق بزرگترین فضیلت آدمی است که بوسیله عشق عواطف انسانی از هر نوع آرایش پاک می گردد . او میگوید مراسم مذهبی و عبادت نیک است ولی مسجد ، معبد و کلیسا جایگاه اقامت خداوند نیست . بلکه محل اقامت خدا « دل پاک » است . بدین مناسبت در غزل شماره 648 دیوان شمس می فرماید :

ای قوم به حج رفته کجایید کجایید معشوق همین جاست بیایید بیایید
معشوق تو همسایه و دیوار به دیوار در بادیه سرگشته شما در چه هوایید
گر صورت بی صورت معشوق ببینید هم خواجه و هم خانه و هم کعبه شما
ده بار از آن راه بدان خانه برفتید یک بار از این خانه بر این بام برآید

فریدریش هیگل (1770 – 1831 میلادی) فیلسوف بزرگ آلمانی توصیفی از مکتب عرفان شرقی (خراسان بزرگ ایران) می دهد . وی می گوید : وحدت وجود شرقی (جوهر واحد) است در همه ظواهر .

مولوی در دو دهه گذشته بقسم خیلی شتابنده ای در جهان غرب صنعتی مشهور شد . به گونه ای که ترجمه کتاب مثنوی معنوی در آمریکا ، بوسیله کولمن بارکس آمریکایی در سال 2000 میلادی بیش از 500000 پنجصد هزار نسخه فروش داشت ، که به بزرگترین و پر فروشترین کتاب سال تبدیل شد .

استقبال گسترده از اشعار مولوی در آمریکا به اندازه زیاد بوده که این فیلسوف و عارف تاجیک ایرانی با شاعرانی مانند : شیموس هینی (1939 – 2013 میلادی) شاعر ایرلندی و برنده جایزه نوبل ، رابرت بینسکی و ماری اولیور (1854 – 1944 میلادی) شاعران آمریکایی رقابت می کند .

استیو هولگیت خبرنگار (گزارشهای ویژه واشنگتن) که از سوی وزارت خارجه آمریکا منتشر می شود، در مطلبی تحت عنوان: «مولوی: شاعر خراسان بزرگ» آمریکارا تسخیر می کند و از شهرت روز افزون مولوی در آمریکا می نویسد و آنرا مدیون ترجمه اشعار او بوسیله یک شاعر و استاد پیشین ادبیات در آمریکا می داند. خبرنگار (گزارشهای ویژه واشنگتن) به ادامه می گوید: اشعار مولوی پاسخگوی نیاز معنوی و روحی آمریکایی ها است، و این یکی از عواملی است که بسیاری را در آمریکا شیفته اشعار مولانا جلال الدین بلخی ساخته است.

پس از 11 سپتامبر 2001 در چند تفسیر نوشته شد که مولوی پل مهم ارتباط میان آمریکایی ها و مسلمانان است. و بسیاری باین گفته: کریستیان یوهان هینریش هانیه (1797 - 1856 میلادی) شاعر و خبرنگار آلمانی میگوید: "اشعار مولوی تنها دریچه امیدی است که در این دوران سیاهی و تباهی به روی ما باز است." موافق اند.

پروفیسور کلمن بارکس شاعر و استاد پیشین ادبیات در دانشگاه جورجیا آمریکا و مترجم مثنوی معنوی به زبان انگلیسی، با اشتیاق و شیفتگی از مولوی سخن می گوید: "شعر او حاصل خلاقیت آن نیمه ای از روح انسان است که نه از شخصیت بلکه از چیزی ماورای آن و درک انسان الهام می گیرد." آثار مولوی سوای کشورهای فارسی زبان، تأثیرات شگرفی در کشورهای هندوستان، پاکستان، ترکیه، ازبیکستان، ترکمنستان، قزاقستان، و قرقیزستان گذاشته است. - براساس پیشنهاد رسمی ترکیه، یونسکو سال 2007 میلادی را سال جهانی مولانا نامیده است. و خودسازمان یونسکو، به افتخار یادبود هشتصدمین سالگرد تولد مولانا در تاریخ 6 سپتامبر سال 2007 را برگزار کرد.

- در سال 2007 میلادی تمبر (مهرپستی) مولوی را بانمای از استاد بهزاد در آمریکا منتشر ساخت. - به افتخار مولانا جلال الدین بلخی مجسمه شگفت انگیز به اندازه 20 متر ارتفاع در کشور ترکیه قرار دارد.

باین سروده گهرریز شناخت مولوی از کنه ذات هستی، سخن را کوتاه می کنیم:
"مرغی که خبر ندارد از آب زلال منقار در آب شور ماند همه سال"

هجدهم - سعدی (1210 - 1292 میلادی) تاجیک ایرانی شاعر و نویسنده پارسی گوی، داستان پرداز و پند آموز بود. اهل ادب و خردمندان حوزه تمدنی قاره کهن به وی لقب «استاد سخن»، «پادشاه سخن»، «شیخ اجل» داده اند. نوشته ها و رویکردهای ادبی و داستانی و اندرز سعدی تأثیر بس بزرگی بر زبان فارسی گذاشته است. و بسیاری از ضرب المثل های رایج در زبان فارسی اقتباس از آثار وی شده است. مغزسخنان سعدی سرشار از سادگی و دشواری است، مگر در آنها سنجش کلام و طنز نهان و آشکار بمشاهده می رسد، که خواننده را به تفکر وامی دارد. سعدی تحصیلات خویش را در «مدرسه نظامیه بغداد» که مهمترین مرکز علم و دانش جهان اسلام در آن زمان به حساب می آمد؛ و نخستین مدرسه بزرگ دینی در شرق شمرده می شد، به پایان رسانید.

سعدی پس از اتمام تحصیل به صفت خطیب یا استاد سخن به شهرهای شام و حجاز سفر کرد. و سپس به زادگاه خویش شیراز برگشت و به پژوهش و تحقیق ادبی و عرفانی و جامعه شناختی پرداخت. کلیات سعدی که به مجموعه آثار منظوم و منثور او داده شده است شامل 16 کتاب و شش رساله می باشد. ویژگی های اندیشویی سعدی خیلی زیاد است مگر بصورت ایجاز در دو مؤلفه زیر، آنها را ارزشبندی می کنیم:

یک - سعدی گوینده ایست که با زبان فصیح و شیرینی کلام و معرفت واقعی، هنجارها و انگاره های ناب انساندوستی و نوعپروری را بتأمل گرفت و با غنمندی هرچه بیشتر آنها در راه سعادت و خوشبختی انسان رشد و تکامل داد.

دو - او با استفاده از تجارب تاریخی و کسب آگهی ها و داده های مفید از زندگی و سفر های دراز وی توانست اندیشه های پیشرو نگر اخلاقی را برای خیر و نیکی کار و پیروزی و رستگاری مردم و جامعه هدایت فرماید. و با ابداع سخنان موجز و ناب و پاکیزه در قالب نظم و نثر، آنگاه چنان روشنگر افکار و آرمان های مقدس نیاکان خود گردید که تا امروز دستاورد های فرهنگی و ادبی و اخلاقی او مایه سربلندی و عزت و افتخار هویت فرهنگی ما و جهان بشریت می باشد.

کتابهای گلستان و بوستان سعدی در میان دانشمندان به عنوان کتاب اخلاق در مورد سلوک رفتاری انسان شناخته شده است. که افزون بر فارسی زبانان بر دانشمندان غربی همچو ولتر (1694-1778 م.) فیلسوف نامدار فرانسوی و یوهان ولفگانگ فون گوته (1749-1832 م.) شاعر، ادیب، انسان شناس آلمانی، اثر پذیر بوده است.

سعدی نخستین شاعر تاجیک ایرانی که آثار او به یکی از زبان های اروپایی ترجمه شده است. « آندره دوریه «ادیب و مترجم فرانسوی در سال 1634 میلادی اولین کسی بود که گلستان سعدی را به زبان فرانسوی ترجمه کرد. بتعقیب آن در سال 1651 میلادی برگردان لاتین از گلستان منتشر شد. و در سال 1654 آدام اولناریوس پژوهشگر و ریاضیدان و جغرافیادان آلمانی ترجمه کاملی از بوستان و گلستان را به زبان آلمانی ترجمه کرد. در زبان انگلیسی بار اول در سال 1774 میلادی، بخشهای از گلستان را استیفن سالیوان ترجمه و در لندن منتشر کرد.

دنی دیدرو از جمله نویسندگان بزرگ قرن هجدهم فرانسه از آثار باارزش سعدی ستایش نموده است. گلستان تاکنون شش بار بگونه ای کامل به زبان فرانسوی ترجمه شده است.

"لازار کارنو، ریاضیدان مشهور فرانسوی، به سعدی علاقه وافری داشت. این علاقه به حدی بود که نام سعدی را به عنوان نام میانی فرزندانش خود برگزید. فرزند وی نیکولا سعدی کارنو، پدر علم ترمودینامیک و نوۀ وی ماری فرانسوا سعدی کارنو، رئیس جمهور فرانسه در سال های ۱۸۸۷ تا ۱۸۹۴ است، که نام میانی هر دو به افتخار سعدی انتخاب شده است."

"رالف والدو امرسون، شاعر آمریکایی قرن نوزدهم میلادی، به واسطه مطالعه ترجمه آلمانی گلستان، با نگرش و دانش ادبی و اخلاقی سعدی آشنا شد. وی مقالاتی در مورد سعدی نوشته و منتشر کرده است. در سروده های او نیز می توان عباراتی یافت که تحت تأثیر گلستان سعدی سروده شده است. وی معتقد بود که سعدی به زبان همه اقوام و ملل سخن می گوید و سخنان او مانند شکسپیر، سروانتس و هومر همیشه تازگی دارد. وی دستورهای اخلاقی کتاب گلستان را قوانین عمومی و بین المللی می دانست"

"آثار سعدی در شبه قاره هند به زبان های اردو، پنجابی، سندھی و سانسکریت منتشر شده است. از آثار سعدی - چنان که مورد اشاره جواهر لعل نهرو نیز واقع شده - در کتاب های درسی نظام آموزش و پرورش هندوستان و پاکستان استفاده شده است."

"در شاهنشاهی دولت عثمانی آثار سعدی و به ویژه گلستان و بوستان از اهمیت و ارزش بهتر برخوردار بود. اندیشمندان ترک تبار ترجمه ها و شرح های متعددی بر آثار سعدی بزرگ نوشته و منتشر کرده اند."

باشعرا مشهور بنی آدم سعدی و سخن پندآمیز حکایتی از گلستان: داستان پردامنه شهرت جهانی این مرد بزرگ را کوتاه می سازیم.

بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی بدرد آورد روزگار دگر عضوها را نماند قرار
ابداع رویکردهای سعدی در قالب منظوم اساس گذارانندیشه انسانگرایی (Humanism) در جهان
بشریت است .

و همچنان سخن پندآمیز حکایتی از گلستان :
"عاقبت گرگ زاده گرگ شود گرچه با آدمی بزرگ شود"

نزد هم - حافظ (1315 - 1390 میلادی) تاجیک ایرانی ، از بزرگترین شاعران نغز گوی ادبیات
زبان فارسی و معرفت عرفانی و وحدت وجود ، مشهور به لسان غیب ، ترجمان اسرار و ناظم اولیاء
بود ، کار و فعالیت او افزون بر بخش های ادب و شعر فارسی، در زمینه های فلسفه ، منطق و عرفان
تحقیق و پژوهش نموده است .

حافظ بزرگ یکی از باوقار ترین و اثرگذارترین ادیب و شاعر فارسی گوی است که شاعران فارسی
زبان پس از خودش ، مقام بلند معرفتی و ادبی وی را تمجید و گرامی دانسته اند . در قرون هجدهم
و نوزدهم میلادی سروده های حافظ به زبانهای اروپایی ترجمه شد و ازین طریق نام و شهرتش به محافل
ادبی و فلسفی جهان آوازه انداخت . بزرگترین کار باارزش حافظ فرهنگ باستانی نیاکان و فرهنگ
اسلامی ایران زمانه اش را بادین ، کلام ، فلسفه و عرفان پیوند داد . و برینمایه این اندیشه ، نگرش
نویینی مبنی بر راستی و حق شناسی و حقیقگی در اشعار خود متبلور ساخت . ازین نگاه است که حافظ
در سلوک رفتاری انسان ، هیچ گناهی را بد تراز مردم فریبی نمی دانست و همیشه به افراد خودنما
و ریاکار در سروده هایش می تازید .

یکی از ویژگیهای سبک شعری حافظ طنز است . " به گفته سیروس شمیسا در دائرةالمعارف بزرگ
اسلامی، می توان با اطمینان ویژگی بنیادین سبک حافظ را ایهام و طنز دانست؛ اما این طنزها ظرافت
بسیار دارند و برای درک شان نیاز به پیش زمینه های آگاهی در موضوعات عقاید کلامی، عرفانی و
موضوعات اجتماعی روزگار حافظ است . شمیسا ادامه می دهد طنز حافظ را می توان طنز
هوراسی (خورشید نما و زیبارو) دانست که طنزش بیشتر سبب نشاط است تا آزرده گی و گاهی هم
خویش را مورد طنز و انتقاد قرار می دهد . در مقایسه با «کمدی عالی» طنز حافظ را می توان «طنز
متعالی» نامید که سبب خنده روشن فکران می شود .

وی می افزاید که غزل حافظ آشناترین اشعار برای عام و خاص است و این موقعیت برای کمتر شاعری
، حتی در مقیاس جهانی پیش آمده است .

- حافظ در عرصه بین المللی جایگاه خاصی دارد . کنگره جهانی سعدی و حافظ به مناسبت هفتصدمین
سال درگذشت سعدی بزرگ و ششصدمین سال درگذشت حافظ بزرگ در سال 1350 هـ.ش. در شیراز
برگزار شد .

مجمع عمومی بیست و چهارمین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو در سال 1987 میلادی برابر به
ششصدمین سال درگذشت حافظ را ، سال بزرگداشت وی نامگذاری کرد .

- باژن یوزف فون هامر پورگشتال (1774 - 1856 میلادی) خاورشناس اهل آرشدو نشینز اتریش
، ترجمه سترگی به زبان آلمانی و منثور از دیوان حافظ تهیه کرده است . همچنین شرح های انگلیسی
بگونه ای کلی و جزئی ، از اواخر سده نوزدهم میلادی از دیوان حافظ مانند شرح های گرتروود بل ،
هرمن بیکنل ، هنری ویلیام فورس کلارک و والترلیف ... دیگران صورت پذیرفته است .

- در پارک گوته و ایمار آلمان، یادبودی از حافظ و گوته، دو شاعر بزرگ تاریخ بنا شده است که
سمبولی از گفت و گوی فرهنگ هاست .

این یادبود شامل دو کرسی مرمرین می‌شود که تلویحی بر جایگاه گوته و حافظ است. همچنین بخشی از اشعار حافظ نیز به زبان فارسی در لوحه فلزی این یادبود حکاکی شده است. اما می‌دانید ارتباط میان این دو ادیب چیست؟

– گوته به عنوان بزرگ‌ترین شاعر آلمانی، در یکی از آثار فاخر خود به نام «دیوان غربی- شرقی» که به صورت نثر سروده شده، مکرراً از حافظ نام برده است و با تمجید و ستایش وی خود را مرید و تاثیر پذیرفته از حافظ می‌داند. گفتار گوته در این دیوان، از ادبیات شرقی و ایرانی الهام گرفته است. – علاوه بر خیام، سردیس 4 شاعر تاجیک ایرانی رودکی، سعدی، فردوسی و حافظ در سال 1998 میلادی در مسکو روسیه رونمایی و کارگزاری شد.

با یک مصراع داستان حافظ بزرگ را کوتاه می‌کنیم:

"گناه اگر چه نبود اختیار ما حافظ تو در طریق ادب باش گو گناه من است"

کلام آخر: شمار نخبگان تاجیکان ایرانی در عرصه بین‌المللی به ده‌ها و در عرصه ملی به هزاران می‌رسد. اما ما برای روشن‌سازی ذهنیت آن‌ده گروه‌های قومی و افراد خشک‌اندیش، کم‌مایه و ناآگاهی که از رشک بی‌هویتی به زبان اهریمن سخن می‌رانند، به بیان شهرت جهانی نرده‌نخبه تاجیک ایرانی، بسنده می‌کنیم.

ما همچو اجداد خود راست می‌گوئیم، راست می‌اندیشیم و راست می‌بینیم، مهرمی و رزیم، محبت می‌کنیم، کرامت و نجابت انسان را گرامی میدانیم. زیرا جد بزرگ ما چنین فرموده است:

"راه در جهان یکی است و آن راه راستی است"